

ZEYNEL BEY VE OĞULLARININ HAKKÂRİ HÂKİMLİĞİ MÜCÂDELESİ VE İSYÂNLARI

Zeki TEKİN*

Özet: Hakkâri hâkimliği, Osmanlının 1548 yılında Doğu Anadolu bölgesine tam olarak hâkim olması üzerine kurulan Van beylerbeyliğine bağlanmıştır. Bölgenin nüfuzlu ailesinden olan Zeynel Bey'e buranın yönetimi yurtluk-ocaklık sistemi ile verilmiştir. Uzun bir süre Hakkâri hâkimi olan Zeynel Bey'in zaman zaman civardaki yerel beylerle bazen de kendi oğulları ile rekabet ve mücadele içine girdiğini görüyoruz. Gevaş'ta hüküm süren ve düşmanı olan Seyyid Mehmed Bey'in isyanının ardından Zeynel Bey daha hayatta iken Albak Beyi olan oğlu Zahid Bey kendisine isyan etmişti. Bertaraf edilen bu isyandan sonra Şahkulu oğullarının bölge üzerinde karışıklığa sebep olan davranışlarını görmekteyiz. Zeynel Bey'in vefatının ardından oğulları arasında çıkan hâkimiyet mücadelesi sonucunda Zekeriya Bey isyan etmiş, daha sonra buranın yönetimi kendisine bırakılmıştı. Zekeriya Bey'den sonra oğlu Şeref Han ve İmadüddin Beylerin isyanlarını görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Van Beylerbeyi, Hakkâri Hâkimi, Zeynel Bey, İsyân, Zahid Bey, Zekeriya Bey

I. Giriş

Anadolu, Osmanlı için her zaman çok önemli olmuştur. Tarih sahnesine çıktığından son anına kadar sürekli olarak yönünü batıya çeviren Osmanlı'nın doğal hinterlandını oluşturan Anadolu, Osmanlı'nın her daim teyakkuz halinde olduğu ve süreç içerisinde aynı tabana hitap eden ve büyük mücadelelere sahne olan güçlü devletlerin yer aldığı bir saha olmuştur. Nitekim Safeviler ile Osmanlılar arasındaki süre gelen rekabetin ve nefretin temelinde aynı inancın farklı yorumları olduğunu ifade eden Fernand Grenard, bu durumun batı dünyası için bir kurtuluş olduğuna dikkati çekmektedir (Grenard,1992: 111). Anadolu'daki Türkmen boylarının geniş ölçüde destek verdiği Safevi Devletinin yeni bir siyasi ve dini ideoloji ile ortaya çıkarak, Osmanlı Sünni idaresine alternatif bir yönetim şekli vaat etmesi, doğu siyasetinin mahiyetinde önemli bir değişime neden oldu (Emecen, 1999: 72).

Yavuz Sultan Selim'in Safevi Devleti'ne karşı kazanmış olduğu Çaldıran zaferinin ardından Osmanlı için doğuda hem dini hem de siyasi bakımdan ciddi tehlike olan Safevi gâilesi etkisini büyük ölçüde yitirmiş oldu (Altındağ,1976:14). Doğu Anadolu'nun yüksek yaylalarının alınması strateji bakımından önem taşımaktaydı. Bu yaylalar doğudan özellikle de İran'dan gelebilecek istilalara karşı Anadolu'yu koruyan doğal bir set konumundaydı (Erendil,1976:14). Anadolu'nun Van Gölü'ne kadarki toprakları, bu günkü

*Doç.Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih ABD

sınırlarıyla Doğu Anadolu dediğimiz topraklar, üç yıl içerisinde sistemli olarak ilhak edilerek, başta Erzincan, Erzurum ve Kars yöreleri olmak üzere Osmanlıya bağlanmak suretiyle, Azerbaycan ve Kafkasya yolu Osmanlıya açılmış ve Irak hâkimiyeti yolunda da bir dayanak noktası oluşturmuştu (Emecen,1999: 72).

Büyük savaşı takip eden süreçte bölgenin Osmanlı idaresine geçmesinde padişahın itimadını kazanmış olan tarihçi İdris-i Bitlisi'nin hizmetlerini unutmamak gerekir. Bölge halkı ve beyleri üzerinde derin bir tesiri ve şöhreti olan İdris-i Bitlisi'nin Diyarbakır'ın sulhen alınmasında etkisi olmuştur (Uzunçarşılı,1975: 273). Bölgedeki Sünni Kürt beyleri ile temasa geçen İdris-i Bitlisi'nin yüksek diplomasi kabiliyeti (Tekin,İÜ, Tarih Dergisi, yayınlanacak) sayesinde bölge beylerini ikna ederek; Ermi, Aşti, Savran, Sason, Bitlis, İmadiye, Hasankeyf, Cezire, Çemişkezek hâkimleri gibi toplam yirmi beş Kürt beyliğinin Osmanlıya gönüllü itaatleri sağlanmıştır (Çabuk,1989: 39; Küçükakaya,2000: 34). Bu beylerin kolayca ikna olmalarında Osmanlı'nın yükselen siyasi ve askeri gücünün yanında her ikisinin de Sünni inanç geleneğinden geliyor olmalarının payını göz önünde bulundurmamak gerekir (Celal-zâde Mustafa,1997: 275).

Yavuz Sultan Selim döneminde henüz tam olarak idari düzenlemesi tamamlanamayan doğu bölgesi, birkaç kez Osmanlı ve Safevi Devleti arasında el değiştirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan ikinci İran seferinde, Van ve çevresi 1548 yılında yeniden fethedilerek Osmanlı hâkimiyetine geçmiş (Kırzioğlu,1976: 126) ve Van Eyaleti kurularak Hakkâri Van Eyaletine bağlanmıştır (Gökbilgin,1979: 132-133). Nihayet 21 Haziran 1555 Amasya antlaşması ile Bağdad, Şehrizar, Van, Bitlis, Erzurum, Kars ve Atabegler yurdu üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti Safevilerce tanınarak ileriki yıllarda yapılacak antlaşmalara temel teşkil etmiştir (Emecen,1989: 341). XVI. yüzyılın başlarında Van ve çevresine Safeviler hâkim olmadan önce, İzzeddin Hanedanı sahipti. Bu durumu 30 Ekim 1570 tarihinde Van beylerbeyine yazılan bir hükümden öğrenmekteyiz. Hakkâri hâkimi Zeynel Bey, dedesi tarafından Van'da yaptırılan Hacı İzzeddin Şir Medresesini Safevilerin tahrip ettiklerini ve vakıfları arasında bulunan bazı köylerin ise kendisine verilmesini ifade eden bir mektup yazmıştır. Bu belgeden hareket ederek Hakkâri hâkimi Zeynel Bey Sülalesinin İzzeddinli Sülalesi ile akraba olduklarını ve hatta bir devamı niteliğinde olduğu pekala söylenebilir (Kılıç,1997: 13).

Van Beylerbeyliğine tabi olan Hakkâri ve civardaki beylikler Yurtluk-Ocaklık¹ sistemine bağlanarak yönetim babadan oğula geçmek suretiyle daimi olarak aynı sülalenin iş başında kalması sağlanmıştır (Hammer Purgstall,1990: 122). Bölgeyi Safevi'lere karşı kontrol altında tutmak ve karışıklıkları önlemek için bu yolu tercih eden Osmanlı, diğer bir çok sınır bölgelerinde bu sistemi uygulamaktan imtina etmiştir. Hatta zamanla yurtluk-ocaklık sistemini

uyguladığı yerleri merkezi idare sistemi içine almaya çalışmıştır. Bu yerli sülalelerin nüfuzundan yararlanan Osmanlı fayda devam ettiği sürece bu sancakları tasarruf etmelerine müdahale etmemiş, ancak bölgenin tek hâkimi olmalarına da izin vermemiştir (Hammer Purgstall,1990: 123,135-142).

Van Beylerbeyliğine bağlanan Hakkâri bölgesinin merkezine Osmanlı kaynakları Çölemerik ismini vermişlerdir. Hakkâri adı 639 yılında ilk müslüman Arap akınları sırasında kullanılan Hakâriye isminden gelmektedir. Bir bölge adı olarak kullanılan Hakkâri, Van Gölü'nün güney kıyı yakınlarından başlayarak günümüz Türkiye sınırları dışında kalan dağlık kısımları da içine alan engebeli bir yöreyi, Çölemerik ise bu yörenin merkez kazasını ihtiva etmektedir (Tuncel, 1997: 206). Hakkâri hâkimlerinin sürekli ikamet ettikleri yer olan Çölemerik hakkında XVII. yüzyıl yazarlarından Evliya Çelebi; "Cülomerg" şeklinde yazdığı Hakkâri'nin "Van'ın kıblesinde Vastan Kal'ası ve Şatak Kal'ası aşarı Kal'a-i Cülomerg'de sakin ulu hânlık" olduğunu ve kırk yedi bin askere malik olduğunu zikretmektedir (Evliya Çelebi,2001: 117).

Dönemin Hakkâri beyleri Osmanlı Devleti'ne itaatleri dolayısıyla yapılan İran seferlerinde her zaman ordunun önünde yer almıştır (Talay,1988: 33). İran'a karşı ileri karakol konumunda olan Hakkâri hâkimlerinden zaman zaman bölge ve özellikle İran hakkında istihbarati bilgiler istenmiş (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühimme Defteri (MD)*, no: 29, s. 218, hk. 502) ve hatta kimi zaman da sınır ihlallerine göz yumulmuştur (Kılıç, 1997: 51,56). Osmanlının bölgeye hâkim olması ile birlikte gerek İran'ın tesiri gerekse başka nedenlerden dolayı bazı olumsuz olaylar da dönemin şartlarına bağlı olarak yaşana gelmiştir.

Van ve çevresinin Osmanlı hâkimiyetine geçmesi ile 1548'de oluşturulan Van Beylerbeyliği'ne İskender Paşa getirilmiş ve Hakkâri hâkimliği de Van Eyaleti'ne bağlanmıştır. Van Eyaleti'nin ilk beylerbeyi olan İskender Paşa bölge üzerinde hâkimiyet sağlamak için bir takım icraatlar içine girmiş ve Seyyid Mehmed oğlu Yakup Bey vasıtasıyla Hakkâri beyi Melik Bey'i Van'a getirerek idam etmiştir. Melik Bey'n beş oğlu bu sırada Hakkâri beyliğinin birer köşesinde isyan halinde idiler. Bunların bazıları Osmanlılara, bazıları Safevilere, bir ikisi de yerli aşiretlere istinat ediyorlardı. Hakkâri keşmekeş içinde idi. Beylik üzerinde himaye sahibi olan Şah I. Tahmasp bu işe müdahale edemiyordu. Serdar Mustafa Paşa'nın müdahale ve tesiri ile Hakkâri, Bitlis, Hoy gibi yerler, Osmanlıların nüfuzu altına girmişti (Sevgen,1982: 142).

II. Hakkâri Hâkimi Zeynel Bey'e Karşı Seyyid Mehmed Bey'in İsyanı

Osmanlı Devleti, Hakkâri bölgesi için karşılarında bir mesul tanımak istediklerinden Van Beylerbeyi İskender Paşa vasıtası ile Hakkâri Beyliği'ni Zeynel Bey'e tevdi etmiştir. Fakat daha sonra Vastan'da (Gevaş) ikamet eden Seyyid Mehmed Bey, Piyanış aşireti²nin de yardımıyla Zeynel Bey'i, mevkiini terke zorlamış ve beyliği elde etmiştir (Sevgen, 1982: 143). Bu durum karşısında

Zeynel Bey’de tek çare olarak İmadiye Hükümdarı Sultan Hüseyin Bey’e sığınır ve İmadiye hükümdarının delaletiyle Sultan Süleyman Han’ın sarayına başvurur. Orada Vezir Rüstem Paşa kendisini sevgi ve şefkatle karşılar ve “Sen, amcaoğullarının zulmünden vatanı terk edip Azerbaycan’a gitmiş olduğun ve Şah Tahmasb’a iltica ettiğin için kuşkusuz burada bağırılar sana karşı öfkeyle dolmuştur. Şimdi ise sen, aileni İran’dan geri alıp Osmanlı ülkesine getirmek için buraya geldiğinden, Padişah’ın rızası seni kuşatır, sana yeniden güvenir ve Hakkâri hükümeti’nin sana verilmesi konusunda Sultanın emirnamesi çıkar” (Şerefhan,1971: 85) diyerek Zeynel Bey’i himaye etmişti. Çünkü Seyyid Mehmed Bey, Şah Tahmasp ile iyi dostluk münasebeti kurduğundan her ne kadar bu havali şimdi Osmanlı idaresinde bulunuyorsa da bu ilişkinin bir tehlike doğurması kaçınılmaz idi. Bunun için Zeynel Bey’i korumak ve onu tekrar beylik makamına iade etmek Osmanlı siyasetine en uygun olanıydı. Rüstem Paşa’nın Zeynel Bey’den İran’da bulunan ailesini Hakkâri’ye getirdiği takdirde beyliğin kendisine tevdi edilebileceğini bildirmesi üzerine Zeynel Bey, İran’a giderken eskiden beri aralarında husumet bulunan Bothan Emiri Bedir Bey’in adamları tarafından saldırıya uğrayarak yanındaki muhafızlar öldürülmüş ve kendisi de yaralı olarak ele geçirilmişti (Sevgen, 1982: 143).

Şeref-nâme’de bu olay detaylı bir şekilde şöyle ifade edilmektedir: *“Cezire hükümdarı Bedir Bey’in eline, Zeynel Bey’e saldırarak içini rahatlatmak için fırsat geçti. Çünkü kendisi ile Seyyid Mehmed arasında dostluk ve sevgi vardı. Ayrıca Hakkâri aşiretine karşı eskiden beri kin beslemekteydi. Bunun sonucunda Bothan emirlerinden birkaç kişiyi tam olarak silahlandırdı ve Zeynel Bey’i ve arkadaşlarını öldürmeye muvaffak oldular ve öldürülenlerin başını kestiler. Yalnız Zeynel Bey’in başını kendisine karşı saygılı davranmak için kesmediler. Kesik başlar Bedir Bey’e sunulup ta Zeynel Bey’in başını bulamayınca işin iç yüzünü sordu. Dediler ki: Biz kendisini cansız yere düşüp hareket edemeyecek duruma gelinceye kadar oklarla ve kılıçlarla vurduk; fakat büyüklüğüne saygı duyduğumuz için başını kesip gövdesinden ayırmadık.*

Bu haber Cezire şehrine yayılıp Bedir Bey’in eşinin kulağına gidince Zeynel Bey’in cesedinin şehre getirilmesi ve törenle gömülmesi için kendisine izin vermesini kocasından rica etti. Bedir Bey buna razı gösterdi. Hatun da yakınlarından bir kaçını cesedi getirmeye gönderdi. Gönderilenler, öldürülenlerin cansız düştükleri yere koştular. Arama sırasında baktılar ki Zeynel Bey’de hayattan bir ramak kalmış, hemen kendisini alıp yarı diri yarı ölü olarak şehre getirdiler. Hatun’a da Zeynel Bey’de hayattan bir ramak kaldığı haberi verildi. Derhal cerrahlar, hekimler ve ilaçlar gönderdi, tedavinin de kendi hesabına yapılmasını istedi. Bunu kocası Bedir Bey’in Zeynel Bey’i nihai olarak yok etmek istemesine rağmen yaptı. Bu alicenap hanımın öğütleri ve katı kalpli kocasının önünde durması, kocasının katı bağrında alevlenen öfke ateşini söndürdü ve bu talihsiz Bey’in yaralarına merhem oldu. Nihayet Zeynel Bey’e Allah çabucak şifa verdi ve o hanımın emriyle izzet ve ikram içinde vilayetine gitti” (Şerefhan,1971: 85).

Van Beylerbeyi İskender Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği bir maruzat üzerine 1551 tarihli merkezden gelen Hüküm-i Şerifte; “ *Her ne zaman ki fırsatın bulasız Seyyid Mehmed Bey'i katledüb Hakkâri vilâyetini Zeynel Beg'e zabtettiresiz*” ifadesi üzerine İskender Paşa, Seyyid Mehmed Bey'i oturmakta olduğu Vastan'dan (Gevaş) Van'a getirerek hapsedmiş, oğlu Yakup Bey'de beylik makamını işgal etmiştir. Bunun üzerine Van Beylerbeyi İskender Paşa, Mahmudi Beylerinden Hasan Bey'le bir müfreze sevk etmişse de Yakup Bey kaçarak Şahkulu Bilan'ın yardımıyla Hakkâri beyliğini yeniden elde edebileceğini umarak Piyanış aşiretine sığınmıştır. Mehmed Bey ile aralarında akrabalık ve yakın dostluk olan Şahkulu, eski hukuku çiğneyerek velinimeti olan Seyyid Mehmed Bey'in oğlu Yakup Bey'i Hasan Bey'e teslim etmiş ve Van'a getirilen Yakup Bey ile babası Seyyid Mehmed Bey 1551 yılında Van'da idam edilmiştir (Sevgen,1982: 143-144).

Seyyid Mehmed Bey ve Yakup Bey'in idam edilmesinin ardından oğullarının bazı hareketler içinde oldukları görülmektedir. 1 Mayıs 1560 tarihli divandan Van Beylerbeyine gönderilen bir hükme göre; Hakkâri hâkimi Zeynel Bey, İstanbul'a mektup göndererek; sancığının serhate yakın olduğunu ve bahar zamanında düşmanlık sebebiyle Seyyid Mehmed Beyin oğulları ile Yakup Beyin oğullarının bu vilayeti alabileceklerini ve kardeşlerine dahi güvenmediğini, bunların haklarından gelinmesini talep etmiştir. Bunun üzerine merkezden Van Beylerbeyine gönderilen hükümde; “*arz olunduğu üzre olub fitne ve fesâda mübâşir olub, senun malûmun olanları eger müşârunileyhin arz ittüklerüdü, eger gayrıdur cezâ ve sezâlarun virüb ammâ bu bahâne ile kendi hallerinde olanlara tecâvüz olunmaya, gaflet ile fitne vü fesâda bâis olur hayfindan ihtiyât eylesun*” (BOA,MD,1993: 34) denilerek Van Beylerbeyinden Seyyid Mehmed ve Yakup Bey'in oğulları ve hatta huzursuzluk çıkaran her kim olursa derhal haklarından gelinmesi istenmiş, ancak kendi halinde olanlara bu bahane ile her hangi bir sıkıntıya meydan verilmemesi emredilmektedir.

III. Hakkâri Hâkimi Zeynel Bey'in Oğlu Zahid Bey'in İsyanı

Yukarıda da değindiğimiz gibi Hakkâri beyliğini zorla alan ve bu bölgede isyan faaliyetlerinde bulunan Seyyid Mehmed Bey'in idam edilmesinden sonra, Zeynel Bey Hakkâri hâkimliğinin başına tekrar getirilmiştir. Böylece Zeynel Bey Hakkâri hükümetinin bağımsız hâkimi oldu. Hâkimliği de kırk yıl sürdü. Yalnız bu süre içerisinde bir ara bu hükümet Zeynel Bey'in kardeşi Bahaeddin Bey'e verildi. Fakat sonunda Bahaeddin Bey, Zeynel Bey ve oğlu Seydi Han Bey tarafından öldürüldü. Böylece Zeynel Bey kendisiyle çatışacak ya da kendisine engel olacak hiç bir kimse kalmaksızın tek başına yönetime hâkim oldu (Şerefhan,1971: 88).

Zeynel Bey'e Safevileri mağlup etmesi nedeniyle hilât-ı fâhire verilmiş ve Hakkâri beyliği tevcih edilmiştir. Bu tayinden sonra Zeynel Bey'in oğlu ve aynı zamanda Albak (Başkale) Beyi olan Zahid Bey, babasına karşı bazı

itaatsiz hareketlerde bulunmuş ve etrafa tecavüze başlamıştır. Devam eden bu gibi olaylar dolayısıyla Sultan II. Selim, 17 Kasım 1568 tarihli Van Beylerbeyine gönderdiği bir hükümde; “*Varacak, bu babda tamam mukayyed olub müşârunileyh Zahid’ i hüsn-i tedbir ü tedârükle ele getirüb emrüm üzre kal’ada muhkem hapsedesin ki, sâyirlerine mûcib-i nasihât ola ve ele getirüb hapseyledüğün vukû’ı üzre yazub bildiresin*” (BOA, MD, 1993: 457) denilerek Van Beylerbeyinden Zahid Bey’in yakalanarak başkalarına ibret olması için kaleye hapsedilmesi istenmektedir. Ayrıca Hakkâri hâkimi Zeynel Bey de Van Beylerbeyine giderek oğlu Zahid Bey’in isyan halinde olduğunu ve Sernek kalesine gizlice adamlarını gönderip fitne ve fesada başladığını, aşireti karıştırmaktan geri durmadığını bildirmektedir. Bu nedenle Zahid Bey’in derhal yakalatılarak kalede hapsedilmesi istenmektedir (Sevgen, 1982: 144).

Yukarıdaki belgeden Albak beyi olan Zahid Bey’in isyan ettiği ve hapsolunduğu anlaşılmaktadır. Yalnız belli bir süre sonra 1574 tarihinde Zahid Bey’in hapisten kaçarak tekrar isyan hareketlerine başladığı görülmektedir. Arşiv kayıtlarında Zahid Bey’in tekrar yakalanarak hapsedilmesi belirtilmektedir. Bu olayla ilgili olarak Van Beylerbeyine gönderilen hüküm-i şerifte: “*Ahvalini bildirdiğin Hakkâri Beg’i Zeynel Beg’in oğlu Zâhid’in dilediğin mansıb arz idilmek üzere yanındaki eşkıyâyı dağıtub gel diye istimâlet vererek ve gelemese askerlerle üzerine vararak ele geçirüb hapsedmesi ve bildirmesi Zeynel Beg’e de hükmü gönderildiğinden onunla da müşâvere iderek merkûmun ve onu fesâda tahrik edenlerin tutulmaya çalışılması*” (BOA, MD, no: 26, hk. 269) bildirilmiştir. Ayrıca bu hükmün dışında Hakkâri hâkimi Zeynel Bey’e gönderilen 21 Temmuz 1574 tarihli bir başka hükümde: “*Oğlu Zâhid’in hapisden kaçarak etrafına eşkıyâ topladığını bildirmesi üzerine tutulması için Van Beglerbegi’ne emir verildiğinden müşârunileyh ile haberleşüb ele geçirilmesi ve hapsedilmesi*” (BOA, MD, no: 26, hk. 270) emredilmektedir. Gönderilen hükümlerden de anlaşılacağı üzere Zeynel Bey’in oğlu Zahid Bey’in isyan ettiği ve etrafına toplamış olduğu adamları ile eşkıyalık hareketlerinde bulunduğu için ele geçirilerek hapsedilmesi Van Beylerbeyi ve Hakkâri hâkimi Zeynel Bey’den istenmektedir. Osmanlı Devleti bu konu üzerinde ehemmiyetle durmuş ve asilerin yakalanması için emirler göndermiştir. Kaynaklardan anlaşılacağı üzere Zahid Bey belli bir süre kaçtıktan sonra yakalanıp tekrar hapsedilmiştir.

Zeynel Bey’in Zahid dışında Seyyid Han, Zekeriya, İbrahim adlarında üç oğlu daha vardı. Aynı tarihlerde oğullarından Zekeriya ve İbrahim Bey de diğer kardeşi Zahid Bey gibi babaları aleyhine isyan etmişlerse de bunların etkisi çabucak kırılarak tekrar sükunet elde edilmiştir (Sevgen, 1982: 144).

IV. Şâhkulu Oğullarının Zararlı Faaliyetleri

Osmanlı Devleti’nin Van ve çevresine sahip olmasının ardından bölge huzuru için denetimlerini her zaman üst seviyede tutmuş; beylerbeyi ve

kadılıklara göndermiş olduğu hükmü şerifler ile her zaman asayişliklerin önü alınmaya çalışılmıştır.

Zeynel Bey, oğlu Zahid Bey'in isyanını bastırdıktan sonra Hakkâri bölgesinde Şahkulu Bilan oğullarının zararlı faaliyetleri dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti bu konu üzerine itina ile gitmiş ve her iki tarafın da merkezi hükümete karşı olumsuz politikalar takip etmesini engellemek istemiştir. Yalnız aşağıda değineceğimiz gibi Şahkulu oğulları bu mücadele sonrası bölge için bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

1565 tarihli Van Beylerbeyi, Hakkâri ve Albak kadılarına gönderilen hüküm-i şerifte: “*Şahkulu oğlu Koçi ile kardeşi Alaeddin İran toprağına tecâvüz idüb her iki taraf reâyası kendisinden şikâyetçi oldukları ve Alaeddin'in Hakkâri Beg'i Zeynel Beg'in yoluna çıkararak cenk iddiği ve nihâyet tutulup Van kal'asinde mahbûs olduğu bildirilmekte, Koçi'yi dahi derdest idüb cürümleri sabit olursa idam edilmeleri*” (BOA, MD, no:27, hk. 232) istenmektedir.

Öteden beri Şâhkulu Bilan oğullarıyla Zeynel Bey arasında derin bir husumet vardı. Bu husus Zeynel Bey'in Hakkâri beyliğine tayininden sonra bir hayli ilerlemiş, bu halin doğuracağı tehlikeyi göz önüne alan merkezi yönetim, Şâhkulu oğullarını Van kalesine hapsedmişse de bunlardan Gazi Bey İran'a kaçarak tahrikâta oradan devam etmiştir (Sevgen, 1982: 145). Osmanlı devleti'nin Şahkulu oğulları ile Hakkâri hâkimi Zeynel Bey arasındaki husumeti ortadan kaldırmak istediği anlaşılmaktadır. Nitekim 1576 tarihli Van Beylerbeyine gönderilen hükümde; “*Şahkulu Alaeddin ile kardeşi Koçi aşiretin eski ağaları olduğundan Zeynel Bey ile aralarını ıslâh idüb ve barışdırub aşirette istihdâm itmesi ve halka zarar vermeyüb kendi hallerinde olmaları tembîh edilmesi*” (BOA, MD, no:29, hk. yok) istenerek bölgenin hassasiyeti nedeniyle her hangi bir karışıklığın çıkmaması ve Hakkâri beyi ile Şahkulu oğulları arasındaki bu gerginliğin kaldırılması ve gerekirse her iki tarafın da tembih edilmesi emredilmektedir.

Belirtildiği üzere Şahkulu oğullarından Gazi Bey, İran'a kaçmış ve Osmanlılar'a karşı olan zararlı faaliyetlerine oradan devam etmiştir. Osmanlı Devleti bu durumu tamamıyla ortadan kaldırmak için dönemin Hakkâri beyi'ne bir mektup göndermiştir. 16 Ekim 1577 tarihinde gönderilen mektupta; “*Van kal'asinde mahbûs bulunan Şahkulu oğullarından Gazi nâm kimesne İran'a firâr idüb İran Şâh'ının Selmas Sancağı'nı kendisine tevcîh ittiği fakat bir fitneye sebep olmamak için Şahkulu oğullarına istimâlet verilmesi lâzım olduğu cihetle Van'da olan Şahkulu oğullarına mektûb gönderüb kendilerine sancak verileceği ve kardeşleri Gazi'ye dahi mektûb yazub bu tarafa celbetmelerini bildirmeleri...*” (BOA, MD, no:32, hk. 657) Hakkâri hâkiminden istenmiştir. Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti İran'a firar eden Şahkulu oğullarından Gazi Bey'in iki ülke arasında herhangi bir gerginliğe sebebiyet vermemesi için kendisine bir mektup yazılmasını ve Gazi Bey'in tekrar Osmanlı topraklarına dönmesi istenmektedir. Mektupta yazılanlara göre Gazi

Bey'in dönmesi halinde kendisine ve Van Kalesi'nde hapis tutulan kardeşlerine sancak verileceği beyan edilmektedir (Kılıç, 1997: 56).

Zeynel Bey'in Hakkâri hâkimliğinden çekilişinden sonra, ona ait bazı mevkilerin hasımları olan Şahkulu oğullarından Koçi Bey'e verildiği, Zeynel Bey'in elindeki yerlere de tecavüze yeltendiği anlaşılmaktadır. Bu halleri uygun bulmayan Van Beylerbeyi Sinan Paşa, keyfiyeti İstanbul'a bildirmesi üzerine, III. Murad'dan Koçi Bey'e Somay adındaki mahalden başka yer verilmemesini bildiren 1578 tarihli şu hükm-i şerifi almıştır (Sevgen, 1982: 147). “*Van Beylerbeyi'ne Hüküm ki: Evvelce sancak verilen Şahkulu Bilan oğullarından Koçi'nin Somay ülkesinde Hakkâri hâkimi Zeynel'e kadim yurt ve ocak olan bazı nâhiyelere dahl ettiği bildirmiş ve Koçi'ye Somay'dan başka yer verilmemiş olduğundan Zeynel'e âit yerlere müdâhele ettirmemesi..*” (BOA, MD, no: 35, hk. 367). Bu belgeden Şahkulu oğullarının hapisten çıkarılıp kendilerine sancak verildiği anlaşılmaktadır. Zeynel Bey'in Hakkâri beyliğinden kendi isteğiyle çekilmesine sebep de bu hadise olsa gerektir. Zeynel Bey'in onların serbest bırakılmasına taraftar olmadığı, bu isteği kabul edilmeyince de beylikten çekildiği tahmin edilmektedir. Çünkü vazifeden, oğulları lehine çekilmesine başka bir sebep de görülmemektedir (Sevgen, 1982: 147).

V. Zeynel Bey'in Oğlu Zekeriya Bey'in İsyanı

1585 yılında Sultan III. Murad, Vezir-i Azam Özdemiroğlu Osman Paşa'ya Azerbaycan'ı fethetmesi için emir verince, Zeynel Bey'de Kızılbaşlar ülkesine saldırılar düzenlemeye ve burada yağma talan yapmaya memur edilmişti (Şerefhan, 1971: 89). Bunun dışında Van Eyaletine bağlı beylerden Hakkâri hâkimi Zeynel Bey'in dışında Mahmudi Hasan Bey ve Şahkulu oğullarından Gazi, Koçi ve Alâeddin Beylere emirler gönderilerek ülkelerinden, Tebriz veya Kızılbaş tarafından herhangi bir yere zahire göndermeyip ordu için hazırlanmaları istenmiştir. Ayrıca topraklarına herhangi bir saldırıda bulunulursa, bunun karşılığı olarak Kızılbaş vilayetlerini talan edip intikam almaları istenmiştir (Kılıç, 1997: 90).

1585 yılında yapılan bu seferde Osmanlı saflarında hareket eden Hakkâri hâkimi Zeynel Bey'in adamları ile birlikte öldürülmüş olduğu tarihi kayıtlara geçmiştir. Zeynel Bey'in vefatından sonra Hakkâri hâkimliğine Zeynel Bey'in oğlu Zekeriya Bey getirilmiş, ancak bölge ileri gelenleri tarafından bu durum daha sonra kabul edilmemiş ve Hakkâri hâkimliğine Zeynel Bey'in diğer oğlu Zahid Bey'in getirilmesi istenmiştir. Dönemin önemli kaynaklarından olan Şerefhan'ın tarihinde bu olay şöyle anlatılmaktadır; “*Sultân Murad'ın divânından Hakkâri hükümetini Zekeriya Bey'e öngören bir emirname çıkarıldı. Ayrıca Zekeriya Bey'i serbest bırakmaları için Kızılbaşlara büyük fidyeye*

verdiler. Bu emirin yönetimin üzerinden iki yıl geçtikten sonra bazı bozguncular Van Eyâleti vâlisi ve Azerbaycan Vilâyeti Muhâfızı Vezîr Cafer Paşa'ya giderek şöyle dediler: Hakkâri Eyâleti yönetimi, Mustafa'nın şeri'at kuralları ve Osmanlı gelenek ve kânûnlarının teâmülü gereğince merhûm Zeynel Bey'in büyük oğlu Zâhid'den başka kimsenin hakkı değildir. Bu önemli görevin kendisine verilmesi en uygun ve en sağlam iştir"³ (Şerefhan, 1971: 89). Yaşanan bu olaylardan sonra Hakkâri hâkimliğine Zahid Bey getirilmiş bu durum Zekeriya Bey'in Osmanlı yönetimine karşı isyan etmesine ve Hakkâri bölgesinde eşkıyalık hareketlerine başlamasına neden olmuştur.

Zekeriya Bey'in yapmış olduğu zararlı faaliyetlerden sonra Osmanlı Devleti bu konu ile ilgili bir hükmi-i şerif göndermiştir. 8 Eylül 1587 tarihli olan bu belge, Şahkulu oğullarından Gazi Bey'e, Somay Bey'i Koçi Bey'e, Bardost Bey'i Evliya Bey'e, Hoşap Bey'i Mahmudi Şir Bey'e, Estuni Bey'i Nur Ali Bey'e ve Tebriz de bulunan Vezir Cafer Paşa'ya gönderilmiştir (Sevgen, 1982: 148). Tebriz Muhafızı Vezir Cafer Paşa'ya gönderilen bu hükümde:

“Hakkâri Beg'i Melik Beg gelip bundan akdem Hakkâri Sancağı birâderi Zâhid Beg'e verilmiş iken diğer birâderi Zekeriya ba'zı eşkıyâ ile bi'l- ittifâk Zâhid Beg'i ve iki oğlunu ve bir emmisi ve iki sancak begini şehid etmesi üzerine beglik kendisine verildiğini ve ehl-i fesâdın ele getirilmesi için askere ihtiyâç olduğunu bildirmekle Tebriz yeniçerileri ve sipâhilerinden kifâyet mîkdârı asker ta'yîn olunmakla berâber etrâfda olan ümerâdan Selmas Beg'i Gâzi ve Somay Beg'i Koçi ve Hoşab Beg'i Mahmudî Şir ve Brados Beg'i Evliyâ Beg, Nur Ali Beglere yarar adamlarla mektûblar gönderüb mezkûr ehl-i fesâdı ele getirip sancağı Melik Beg'e zabt iddirmek için müzâharetlerini te'min ve ehl-i fesâdın ahvâlini toprak kadıları ma'rifetleriyle teftîş itdirüb şer'an lâzım geleni icrâ itdirmek” (BOA, MD, no: 64, hk. 299) tavsiye edilmektedir.

Gönderilen bu hükümden sonra Melik Bey'e bir takım asker verildiği ve Hakkâri üzerine hareket ettiği anlaşılmaktadır. Zekeriya Bey mukavemet edemeyerek derhal İmadiye hâkimi Seyyid Han Bey'in yanına kaçtı (Sevgen, 1982: 149). Melik Bey payitahta gelip, tahta oturdu ve askeri dağıttı. İki ay geçmeden Melik Bey'in hırsından maiyeti, askeri usandılar ve kendisinden yüz çevirerek bir mektup yazıp Zekeriya Bey'e gönderdiler. Durumu da Melik Bey'e bildirdiler. Melik Bey'de asker getirmek için Tebriz'e gitti. Ancak Melik Bey'in durumunu Tebriz işitmiş olduğundan müracaatına aldırmayarak Melik Bey'i İstanbul'a gönderdi ve Melik Bey orada vefat etti (Alıklıç, ? : 69).

Seyyid Han bu durumu halifelik makamına arz etmeyi uygun gördü. Bunun üzerine Vezir-i Azam Sinan Paşa'nın da desteği ve yardımı sayesinde Divandan, Hakkâri eyaletinin eski usul gereğince “hediyeye” ödemesi şartıyla Zekeriya Bey'e verilmesi konusunda bir emirname çıkarıldı (Şerefhan, 1971: 90).

III. Murad zamanında 1574-1595 tarihlerinde İran üzerine yapılan seferlere her zaman olduğu gibi Kürt beyleri de katılmışlardır. İran'la barış

yapılmadığı için 21 Temmuz 1588’de Serdar Vezir Ferhat Paşa kumandasındaki ordu Erzurum’dan Gence’ye hareket etmiştir. Hareket başlamadan III. Murad, Hakkâri hâkimine bu sefere katılmaları için emir göndermiştir. Zekeriya Bey 26 yıl kadar Hakkâri beyliğinde bulduktan sonra hükümete başkaldırmıştır. Yapılan takibat üzerine Albak kalesine çekilerek Albak Sancak Bey’i Hüseyin ile birleşmiştir (Sevgen, 1982: 152-154). Başka bir kaynakta ise Zekeriya Bey’in, oğlu Yakup Bey tarafından Hakkâri tahtından indirildiği kaydedilmektedir. Kaynakta, “*Zekeriya Bey, ikinci def’a tahta çıkıp, uzun zaman adâletle hüküm sürdü. Zekeriya Bey’in uzun zaman çocuğu olmadı. Fakat ahir ömründe vücudundan vârisler zuhûr eyledi. En büyük oğlu Yahya Bey’i Çatak, Gevaş, ve civârında bulunan Müküs ve Hizana hâkim idüb, veliaht ta’yîn itdi. Bir müddet sonra ba’zı fesâtçuların aldatması ve birâderi Zeynel Bey’in kuvveti ile Yahya Bey babasına kast itdi. Babası tahtan inip kaçtı. Yahya Bey şeca’at ve cömertlikle şöhret kazandı*” (Alikılıç, ? : 69-70) şeklinde ifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti yaşanan bu olaylardan sonra Hakkâri hâkimliğine Yahya Bey’i tayin etmiştir. Van Beylerbeyi Mehmed Paşa’nın sevk ettiği kuvvetler, Zekeriya Bey’i ve Albak (Başkale) Sancak Bey’i Hüseyin’i Albak kalesinde sıkıştırmış, teslim olmaya mecbur etmiştir. Her ikisi de 1613 yılında İstanbul’a sevk edilmişlerdir. Aynı tarihte Van’daki kolağaları, kethüdalari, dizdarları ve azap-ağaları Albak kalesi ile Zekeriya ve Hüseyin’in ele geçirilmesi için Van Beylerbeyi ile birlik olarak çalışmış ve yakalamaya muvaffak olmuşlardır (Sevgen, 1982: 154).

Yaşanan hadiseler sonrasında Hakkâri emirliğine Yahya Bey getirilmişti. Yalnız 1617 yılında yaşanan bir olay Yahya Bey’in öldürülmesine neden olmuştur. İbn-i Nuh’un Van Tarihi adlı eserinde yer alan bu hadisede; Van Beylerbeyi Tekeli Paşa, Van askerleri ve bölge beyleri ile Diyarbakır askerlerini de yanına alarak, Nahçıvan’da Şah Abbas üzerine gittiği zaman menzile varıldığında Bitlis hâkimi Ziyaeddin Han’ın bir gece firar ettiği belirtilmektedir. Ziyaeddin Han’ın Hakkâri hâkimi Yahya Bey ile görüşlerinin aynı olduğu Tekeli Paşa’ya bildirilmesi üzerine Van Beylerbeyi Tekeli Paşa adam gönderip bu beylerin getirilmesini istemiştir. Aşiret ağalarının buna karşı çıkması üzerine iki taraf arasında çarpışma meydana gelmiş, aşiret ağa ve beylerinden kırk- elli kişinin ölmesinin ardından Yahya Bey yakalanmıştır. Yahya Bey daha sonra Tekeli Paşa’nın yanına götürülmüştür. Halk dağıldıktan sonra Yahya Bey’in adamlarından Azabşir adında biri Van Beylerbeyi Tekeli Paşa’yı hançerle öldürerek Yahya Bey’i kaçırmak istemiştir. Bu firar girişiminin askerler tarafından fark edilmesi ile birlikte Yahya Bey ve adamı Azabşir askerler tarafından öldürülmüştür (İbn-i Nuh, 2003: 60).

VI. Zekeriya Bey’in Oğlu Şeref Han Ve Emir İmâdüddin’in İsyancıları

Zekeriya Bey’in üçüncü oğlu olan Şeref Han babasının vefatı zamanında Albak (Başkale) emiri idi. Bunun büyük kardeşi Zeynel Bey ise Çatak emiri idi. Babasının vasiyeti üzerine lüzumlu mühimmatı alarak tahtına geldi. Kendisi

bütün ömründe babasının rızasına aykırı hiç hareket etmemiştir. Tahta çıkmadan önce diğer biraderi İbrahim Bey makamı işgal etmişti. Şeref Han Bey gelince İbrahim Bey tahtan inerek kardeşine biat etti. Şeref Han Bey'de kardeşini hizmetine karşılık onu Albak emiri tayin etti. Yahya Bey vefat edince dört oğlu kalmıştı. Bunlara ne dedeleri, ne de diğer amcaları sahip çıktı. Şeref Han Bey, bunlara taltif eyledi ve kendi evlatlarından ayırmadı. Büyükleri olan İmadüddin bin Yahya'yı Çıkrık emiri yaptı. Emir İmadüddin çok şecaatli olmasına rağmen tarif edilemeyecek kadar kibirli ve mağrur idi. Kötü niyetlilerin ve bazılarının azdırmasıyla amcasına itaatten yüz çevirdi ve kalbine taht tamahı yerleşti. Hakkâri vilayetini yağmalamaya başladı. Albak'ta ma'mur bir yer bırakmadı. Şeref Han Bey, yanında bulunan Süleyman Bey ve Emir Kasım ismindeki iki kardeşi bir kazada ölünce fitne ziyadeleşti. Bundan sonra Van Valisi Rıdvan Paşa'nın kuvvetleriyle takviye bularak evvela Kürtler ve daha sonra Osmanlı askerinden bir gurupla Çatak'ı aldı. Amcası Zeynel Bey kaçtı. Feraşın yolundan Çölemerik üzerine yürüdü. Kalede sadece Şeref Han Bey, biraderi Hasan Bey ve yirmi kadar kölesi var idi. İmdat yolları kapalıydı. İmadüddin ve askeri bir hafta süren saldırıdan sonra kaleyi delerek içeri geçtiler. Kendisine yapılan ihsana karşılık amcasını öldürdü ve Emir İmadüddin ismiyle tahta geçip kuvvetlendi. Her tarafı itaati altına aldı (Alıkılıç, ? : 70-71).

Başka bir kaynakta ise, Hakkâri hâkimi Şeref Han Bey'in Hakkâri hâkimliğine geçtiğini ve İran himayesine girerek Van'ın zapt ve işgali için İran hükümetini tahrik etmiş olduğu belirtilmiştir. İran ordusu Van'a hareket ettiği sırada Hakkâri'ye gelen Şeref Han'a karşı, Hakkârililerin başkaldırarak, kendilerinin Sünni mezhebinde olduklarını Kızılbaş hâkimiyetine girmeyeceklerini beyan ederek 1633 yılında Şeref Han Bey'i öldürmüşlerdir (Sevgen, 1982: 154-155).

Emir İmadüddin'in sert tutumundan korkan civardaki emirler hep itaat etti. Amcalarını memleketinden çıkardı. Hasan Bey, Bayezid Sancağına sığındı ve orada vefat etti. Zeynel Bey ehl u iyaliyle Diyarbekir civarına yerleşti. Diğerleri her biri bir tarafa dağıldı. İbrahim Bey hapisanede vefat etti. Şeref Han Bey'in çocuklarına merhamet edip Çölemerik'e yerleştirdi. Uzun zaman kimse bir şey demedi. Acemden haraç aldı. Maksudı kılıç kuvveti ile her tarafı ele geçirmektir (Alıkılıç, ? : 71).

Van muhasarasından ve İran ordusunun mağlup ve perişan olarak çekilmesinden evvel yazıldığı anlaşılan bir arizadan iki yıl sonra yani 1635 senesinde IV. Murad Revan seferine çıkmış, on günlük muhasaradan sonra Van Kalesi teslim olmuş, 11 Eylül 1635 günü Tebriz altıncı defa elde edilmiştir (Sevgen, 1982: 156). Revan Seferi öncesinde diğer bölge beyleri gibi Hakkâri beyi Emir İmadüddin Bey'in de orduya davet edildiği, fakat buna icabet etmemiş olduğu burada bilinmesi gereken önemli bir husustur. Sultan IV. Murad büyük bir ordu ile Albak (Başkale) civarına geldiğinde, Emir İmadüddin, büyüklere karşı yapması gereken ihtiram ve tazim merasimini yapmayıp gevşek ve tembel davranmıştır. IV. Murad muhabbet ve iltifatla hizmet talebi için ferman

göndermiş ise de kibrinden dolayı kabul etmemiştir. Bu dönemde meydana gelen karmaşada Vezir-i azam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın IV. Murad'ın musahibi Silahtar Paşa'ya yazdığı tahrirattan, Müküs Sancağının 1630'lu yıllarının başlarında Hakkâri emirliği tarafından işgal edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu tahrirattan Hakkâri emiri İmadüddin Bey'in 1635'deki Revan seferi dönüşünde padişaha görünmediği gibi Seyyid Han Bey'in ocaklığı olan Müküs Sancağı'nın İmadüddin Bey kuvvetlerince işgal edildiği ve Seyyid Han Bey'in bunun üzerine Diyarbekir'e ordu-yı hümayuna başvurduğu belirtilmektedir.

Bu durum IV Murad'a arz edilince Hakkâri emiri İmadüddin Bey'in yakalanmasını emretti. Van Beylerbeyi Hasan Paşa komutasında üzerine asker gönderildi. Kaçmasına rağmen Halep şehrinde yakalandı. İstanbul'a götürülüp Baba Cafer zindanı'nda yedi sene hapsedildi. Sekizinci sene zavallı haline merhamet edip tekrar emaretine tayin edilerek vatanına gönderildi. Yoldayken Adana şehrinde veba hastalığından öldü (Alikılıç, ? : 72).

Sonuç olarak, tercihini Osmanlı'dan yana yapan Hakkâri hâkimliği, Osmanlı'nın 1548 yılında Doğu Anadolu bölgesine tam olarak hâkim olması üzerine kurulan Van beylerbeyliğine bağlanmıştı. Bölgenin nüfuzlu ailesinden olan Zeynel Bey'e Hakkâri bölgesinin yönetimi yurtluk-ocaklık sistemi ile verilmişti. Uzun bir süre Hakkâri hâkimi olan Zeynel Bey'in zaman zaman civardaki yerel beylerle, bazen de kendi oğulları ile rekabet ve mücadele içine girdiğini görmekteyiz. Dönemin şartlarına bağlı olarak ya Safevi Devleti'nin bir tahriki ya da komşu beylerin birbirleri ile olan rekabetleri sebebiyle Osmanlı merkezi yönetimi ile de karşı karşıya gelen Hakkâri hâkimi Zeynel Bey ve oğulları, bu nedenlerle isyan etmişti. Ancak her seferinde merkezi otorite tarafından kontrol altına alınarak ciddi bir sıkıntı olmadan bölge halkının huzur ve sükûnu temin edilmişti.

Abstract: When the Ottoman State took the complete control of the Eastern Anatolia in 1548, Hakkâri Governorship was bounded to the Van Beglerbeg. Zeynel Beg, one of the most influential families of the region, was given the governance of this place through the system of the *Yurtluk-Ocaklık* by the Ottoman Empire. Zeynel Beg had fought and battled with the native lords and even his own sons during his long lasting governance. Following the insurrection of the Seyyid Mehmed Bey, the governor of Gevaş, Zeynel Beg's son who governed *Albak* rose in rebellion against his administration. After these insurrections had been overcome, then the rebellious activities of Şahkulu sons which caused disturbances had emerged. After the death of Zeynel Beg, as a consequence of the struggle among his sons, Zekeriya Beg had insurrected. Later on, the governance of this place was left to himself. Following Zekeriya Beg, whose sons Şeref Han and İmadüddin Beg had appeared to have rose in rebellions.

Key Words: Van Province, Hakkâri Governor, Zeynel Bey, rebellion, Zahid Bey, Zekeriya Bey

Notlar

1-Bir yerin gelirinin birine tevcihi yerinde kullanılır bir tabirdir. Yurtluk-Ocaklık sistemi irs yoluyla babadan oğula geçerdi. Kendisine bu şekilde bir arazi geliri tevcih olunan resmen o yerin sahibi değildi. Araziyi satamaz , bağışlayamaz ve vakfedemezdi. Yalnızca o yerin şer'î ve örfî vergileri kendisine ait olurdu. Timardan farkı mutlaka bir hizmet karşılığı olmaması, tevcihin geri alınmaması ve tasarruf edenin bir dereceye kadar kazai haklarının bulunmasıdır (Pakalın, 1983: 639; Göyünç, 1991: 13-27).

2-Şimdi bu aşiret, büyük bir kısmıyla Yüksekova mıntıkasındadır. Mühim bir kısmı Çukurca kazasının Sivişik, Zinyaniş, Marfyan, Serami, Bilican, Talisan köylerinde oturmaktadır (Sevgen, 1982: 143).

3-Bu konu ile ilgili yapılan bazı araştırmalarda ne yazık ki önyargılı ve yanlış yargılara da varılmıştır. Nitekim Lale Yalçın- Heckman, (2002: 70) eserinde; “Zeynel’in ölümünden sonra, oğulları beyliği ele geçirme mücadelesine ve kardeş katline devam ettiler, ayrıca Osmanlılar, oğullardan birini diğerine karşı kullanma politikasını sürdürdü. Zeynel’in oğullarından biri, Zekeriya pek çok aşiret tarafından destekleniyordu. Babiâli, o hanedandan başka bir kişiyi mir olarak atadı.” şeklinde geçmektedir. Olayı değerlendirdiğimizde bu yargının yanlış olduğu kanısına varabiliriz. Çünkü Osmanlı Devleti hiç bir zaman bölgede bir huzursuzluk istememiş; daima bölgede huzurun temini için çalışmıştır. Yukarıda verdiğimiz mühimme kayıtlarında da görüldüğü gibi Osmanlı Devleti bölgede meydana gelen herhangi olumsuz bir olayı ortadan kaldırmak için muhtelif tarihli emirnameler göndermiştir. Osmanlı devleti Hakkârî'nin jeopolitik konumu itibariyle önemini çok iyi kavramış ve her zaman güçlü ve daimi bir yönetimin varlığını desteklemiştir. Kitapta yer alan bir diğer yanlışlık ise; Zekeriya Bey'in Hakkârî tahtından indirilmesi olayıdır. Kitap Şeref name'den yararlanmasına rağmen Zekeriya Bey'in yerine direk Babiâli tarafından Zahid Bey'in atanmış olduğuna değinmektedir. Hâlbuki Şeref name'de yukarıda ayrıntıları ile verdiğimiz gibi Osmanlı Devleti tarafından değil de bölgedeki bazı beylerin başvurusu üzerine tahttan alınmış olmasıdır. Yazarın iddiasının hilafına bu husus, Osmanlı'nın yerel yönetimin meşru ve makul arzu ve isteklerine ne kadar uygun davrandığını gözler önüne sermektedir

Kaynakça

- Alikılıç, Dündar, (?), **İrisân Beyleri**, İstanbul.
Altındağ, Şinasi, (1980), “Selim I”, *İslam Ansiklopedisi*, X, Milli Eğitim, İstanbul.
Baron Joseph Von Hammer Purgstall, (1990), **Büyük Osmanlı Tarihi**, V, (Hazırlayanlar: Mümin Çevik, Erol Kılıç), İstanbul.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **Mühimme Defteri**, (1993), no:3, Tıpkıbasım, Ankara.
BOA, **Mühimme Defteri**, (1993), no: 7, Özet ve Taranskripyon ,III, Ankara.
BOA, **Mühimme Defteri**, no: 26.
BOA, **Mühimme Defteri**, no:27.

- BOA, *Mühimme Defteri*, no: 29.
- BOA, *Mühimme Defteri*, no:32.
- BOA, *Mühimme Defteri*, no: 35.
- BOA, *Mühimme Defteri*, no: 64.
- Celal-zâde Mustafa, (1997), *Selim-nâme*, (Hazırlayanlar: Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar), İstanbul.
- Çabuk, Vahit, (1989), *Solak-zâde Tarihi*, II, Ankara.
- Emecen, Feridun M., (1999), “XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Devletinin Doğu ve Batı Siyaseti”, *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul.
- _____, (1989), “Kanuni Sultan Süleyman Devri”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, X, İstanbul.
- Erendil, Muzaffër, (1976), *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Ankara.
- Evliya Çelebi b. Derviş Muhammed Zıllî, (2001), *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, IV, (Hazırlayanlar: Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman), İstanbul.
- Gökbilgin, Tayyip, (1979), “Süleyman I”, *İslam Ansiklopedisi*, XI, Milli Eğitim, İstanbul.
- Göyünç, Nejat, (1991), “Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul.
- Grenard, Fernand, (1992), *Asya'nın Yükseliş ve Düşüşü*, (Çeviren: Orhan Yüksel), İstanbul.
- İbn-i Nuh, (2003), *Van Tarihi*, (Hazırlayan: Zeki Tekin), Van.
- Kılıç, Orhan, (1997), *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Van (1548-1648)*, Van.
- Kırzioğlu, Fahrettin, (1976), *Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590)*, Ankara.
- Küçükaya, Abdurrahim, (2000), *Yavuz Sultan Selim'in Doğu Politikası*, YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- Pakalın, Mehmet Zeki, (1983), *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul.
- Sevgen, Nazmi, (1982), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Ankara.
- Şerefhan, (1971), *Şeref name Kürd Tarihi*, (Çeviren: M. Emin Bozarlan) , İstanbul.
- Talay, Aydın, (1988), *Bizim Eller Van*, İstanbul.
- Tekin, Rahmi, “İdris-i Bitlisi ve İdrisiye Medresesi Mevkufatı”, İÜ, *Tarih Dergisi* (son sayıda yayınlanacak).
- Tuncel, Metin, (1997), “Hakkârî”, *İslam Ansiklopedisi*, XV, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı , (1975), *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara.
- Yalçın,Lale- Heckman, (2002), *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, (Çeviren: Gülhan Erkaya), İstanbul.